

Розвиток педології як наукової галузі у США та Західній Європі у кінці XIX – на початку XX ст.: джерелознавчий аспект

У статті характеризуються роботи з педології, педагогіки та психології, написані у США та Західній Європі у кінці XIX – на початку XXст., у контексті визначення їх інформаційного потенціалу стосовно вивчення особливостей розвитку педології. Авторка звертає увагу на наукову спадщину Дж.Болдуїна, В.Джеймса, В.Друммонда, В.Лая, Е.Меймана, В.Прейера, Е.Торндайка, Дж.Уотсона, С.Холла, А. Чемберлена, що безпосередньо пов'язана з зародженням та становленням педології. Проаналізовані роботи містять важливі матеріали, що дозволяють дослідити основні засади розвитку педології та актуалізувати її значення для освіти й виховання окресленого періоду.

Ключові слова: педологія, експериментальна педагогіка, експериментальна дидактика, юнацтвознавство, теорія рекапітуляції, біхевіоризм, рефлексологія.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розширення джерельної бази досліджень шляхом запровадження до наукового обігу нових джерельних матеріалів, вивчення їх інформаційного потенціалу залишається одним із перспективних напрямів вітчизняної історико-педагогічної науки. Всебічне відтворення багатогранної спадщини українських і зарубіжних педагогів та подій, що стосуються навчання і виховання дітей у різні історичні періоди, можливе лише за умови виявлення та критичного опрацювання усїєї сукупності джерел. Саме від рівня використання джерельних комплексів значною мірою залежить якість конкретних історико-педагогічних досліджень, створення нових фундаментальних праць з історії педагогіки.

Особливу групу історико-педагогічних джерел становлять праці вітчизняних і зарубіжних вчених з педології, оскільки на сьогодні більшість з них залишаються поза увагою дослідників. Певною мірою це пояснюється тим, що у суспільстві довгий час зберігалось негативне ставлення до педології. Але роботи вчених-педологів як наукове джерело почасти використовуються не тільки у сучасних дослідженнях з історії педагогіки, а й у дослідженнях з історії психології та з інших галузей психологічної науки.

Аналіз досліджень і публікацій... Активізації наукового інтересу до педології у сучасній Україні маємо значною мірою завдячувати ґрунтовним дослідженням О.Сухомлинської, які присвячені характеристиці основних засад розвитку даної науки. Ю.Литвиною здійснене комплексне вивчення педології як науки про освіту й виховання дітей. Н.Дічек, Л.Дуднік, О.Петренко у своїх публікаціях торкаються різних аспектів теорії та практики педології. І.Болотніковою розглядаються питання становлення та еволюції ідей педології у контексті розвитку історії психології. Загалом проблеми джерелознавства й історіографії історико-педагогічних досліджень вивчаються Л.Березівською, Н.Гупаном.

Педологія як комплексна наука про розвиток дитини зародилася у кінці XIXст. у США та поширилася в країнах Західної Європи і в Російській імперії. Тому для вивчення витоків вітчизняної педології важливим є опрацювання робіт, що стосуються всебічного розвитку дитини, написаних зарубіжними вченими.

Формулювання цілей статті... Метою пропонованої статті є загальна характеристика наукових праць, що становлять джерельну базу вивчення зарубіжної педології кінця XIX – початку XXст.

Виклад основного матеріалу... Джерелами дослідження проблеми розвитку педології в США та Західній Європі є праці вчених, які займалися дитячою та педагогічною психологією, антропологією, експериментальною педагогікою, а також безпосередньо педологією як біосоціальною інтеграційною наукою про дитину. Усі проаналізовані нами джерела були написані у кінці XIX – на початку XXст. У той же період вони були перекладені російською мовою та видані у Російській імперії (друкарні Москви та Санкт-Петербурга).

Наголосимо, що ні за радянських часів, ні в період незалежної Української держави більшість з цих робіт не видавалися, хоча вони містять важливі матеріали як стосовно особливостей психічного і фізичного розвитку дітей, так і стосовно становлення педології, антропології, дитячої й педагогічної психології та інших суміжних наукових галузей. У наш час дані видання зберігаються у спеціальних фондах наукових бібліотек України (зокрема, нами вони опрацьовані у Національній

бібліотеці імені В.Вернадського, Чернігівській обласній науковій бібліотеці імені В.Короленка та у науковій бібліотеці Чернігівського національного педагогічного університету).

Джерела дослідження проблеми розвитку педології у США та Західній Європі умовно можна поділити на дві групи:

- 1) праці з психології Дж.Болдуїна, В.Джеймса, Е.Торндайка, Дж.Уотсона та з експериментальної педагогіки В.Лая, Е.Меймана, що стали підґрунтям розвитку педології;
- 2) роботи В.Друммонда, В.Прейера, С.Холла й А. Чемберлена, що характеризують основні засади розвитку педології.

Розглянемо детально кожен групу джерел.

Американський психолог Дж.Болдуїн (1861 – 1934) у 1895 р. видав книгу «Духовний розвиток дитячого індивідуума та людського роду. Методи та процеси», яка у 1911р. вийшла в Російській імперії та мала вплив на подальший розвиток вітчизняної педагогічної психології і педології [2]. У ній викладені основні засади теорії рекапітуляції, що стала підґрунтям розвитку педології. Її сутність полягає у тому, що розвиток індивідуального організму коротко повторює головні етапи поступу історії людської цивілізації [9, с.129].

У даній роботі Дж.Болдуїном охарактеризовані терміни «онтогенез» (розвиток одиничного життя або душі) та філогенез (життєва історія роду) [2, с.14]. Він наголошує, що між періодами історії людського роду та періодами розвитку індивідуума існує аналогія, обумовлена коротким повторенням філогенезу в онтогенезі [2, с.15].

Теорія рекапітуляції, викладена Дж.Болдуїном у роботі «Духовний розвиток дитячого індивідуума та людського роду. Методи та процеси», слугувала певним орієнтиром для педологічної науки і надавала їй змістовні тлумачення процесу фізичного та психічного розвитку індивіда, пояснювала його відповідно до законів біології, а тому дана праця є джерелом дослідження витоків становлення педології.

У той же час значний вплив на розвиток педології мав біхевіоризм як течія психологічної науки, «обличчя американської психології у ХХст.» [9, с.125]. Тому джерелами вивчення педології є праці, у яких розкриваються основні засади психології біхевіоризму. У 1913р. один із провідних представників даної течії психології, американський вчений Дж.Уотсон (1878–1958) написав програмну статтю «Психологія з точки зору біхевіориста», де вперше використовується термін «біхевіоризм» [15]. У 1919 р. він видав ґрунтовну працю «Психологія як наука про поведінку» [14], а у 1925 р. вийшла його науково-популярна робота, заснована на аналізі результатів чисельних експериментальних досліджень, «Біхевіоризм» [13]. У них вчений зазначає, що біхевіоризм – це «особливий напрям у психології людини і тварин, наука про поведінку». З точки зору біхевіоризму, справжнім предметом психології є поведінка людини від народження до смерті. Поведінку можна досліджувати так само, як і об'єкти інших природничих наук, використовуючи при цьому загальнонаукові методи [13, с.35]. Усі психічні явища Дж.Уотсон зводить до різних форм поведінки, яку, у свою чергу, вважає сукупністю реакцій організму на стимули зовнішнього середовища. Такі ідеї стали основою подальшого розвитку рефлексології та педології.

У 1905р. була видана праця американського вченого, одного з піонерів біхевіоризму Е.Торндайка «Принципи навчання, засновані на психології» [11]. В ній висловлюється основна ідея біхевіоризму стосовно того, що психіка та поведінка людини є системою реакцій організму на зовнішні та внутрішні подразники. А відтак виховний процес Е.Торндайк розглядає, як зміну вроджених та вироблених у процесі накопичення досвіду нових (набутих) реакцій [11, с.7]. Загалом виховання та навчання дитини, на думку вченого, має ґрунтуватися на засадах психології поведінки.

Американський психолог У.Джемс (1842–1910) у 1899 р. написав працю «Психологія в бесідах з вчителями» [3]. Він не використовує термін «біхевіоризм», але цілком поділяє погляди представників цієї течії психології. З поведінкою дитини вчений пов'язує її виховання, визначаючи його, як «організацію набутих звичок і тенденцій поведінки». Такі ідеї характерні й для рефлексології та педології, тому в даній роботі розкриваються витоків та засади розвитку педології. Автор стверджує, що виховання дитини має бути спрямоване на її адаптацію до суспільного середовища, дотримання норм поведінки, що схвалюються у ньому і, у цілому, формування соціально адекватної поведінки [3].

Загалом, аналіз праць з психології біхевіоризму сприяє вивченню витоків і основних засад педології та рефлексології.

Доцільно у якості джерела дослідження ідей педологічної науки та їх втілення на практиці згадати роботи з експериментальної педагогіки Е.Меймана. Ґрунтовні твори вченого «Лекції з експериментальної педагогіки» [7] (у Німеччині книга вперше була видана у 1907р., а в Російській імперії – у 1911р.) та «Нариси експериментальної педагогіки» [8] (відповідно 1910 р. і 1916р.) містять цінні матеріали, що стосуються розвитку експериментальної педагогіки, яка є близькою за

змістом до педології. В них вчений використовує такі поняття, як «експериментальна педагогіка», «педологія» та «юнацтвознавство». Він зазначає, що педологія – це «дослідження підростаючої людини» [8, с.31]. Е.Мейман наголошує, що поняття «юнацтвознавство» відповідає грецькому поняттю «педологія», але він віддає перевагу власній дефініції. Оскільки об'єктом усіх досліджень у галузі юнацтвознавства є людина, яка розвивається, їхнім основним завданням, на думку автора, має бути вивчення розумового і фізичного розвитку дитини [8, с.34].

Е.Мейман, фактично ототожнюючи у своїх роботах поняття «педологія» та «юнацтвознавство», у той же час вважає, що поняття «експериментальна педагогіка» є дещо ширшим, оскільки предмет експериментальної педагогіки, охоплює й дидактичні проблеми. Тому більш доцільним є визнання експериментальної педагогіки як основи навчання та виховання дітей.

Саме обґрунтування наукової педагогіки вчений називає першим завданням експериментальної педагогіки. Його виконання стає можливим тоді, коли експериментальна педагогіка займається питаннями, пов'язаними з розвитком дітей. Важливим є те, щоб педагоги свідомо використовували дані експериментальної педагогіки та самостійно здобували їх у своїй практичній діяльності [7, с.9–12].

У своїх роботах Е.Мейман стверджує, що новизна експериментальної педагогіки полягає у тому, що всі педагогічні питання (поведінка дитини, діяльність учителя та засоби навчання разом з організацією функціонування школи) вона намагається розв'язувати через проблеми та потреби дитини. Дослідження дитини, її розвитку, індивідуальності, поведінки відіграє провідну роль в експериментальній педагогіці [7, с.37]. Такі ідеї відображають сутність не тільки експериментальної педагогіки, а й педології.

Німецький вчений В.Лай (1862 – 1926) у 1907р. видав книгу «Експериментальна педагогіка» [6] (її російський переклад вийшов у 1910р.). У ній автор характеризує методи дослідження, що використовуються в експериментальній педагогіці: спостереження, експеримент, а також статистика. Цікавим є авторське трактування методу статистики. До нього він відносить анкетування, спостереження не за однією дитиною, а за багатьма дітьми та порівняння результатів даних спостережень [6, с.10–23].

Провідною ідеєю твору є основна думка експериментальної педагогіки й педології стосовно необхідності вивчення особистості дитини.

У 1902 р. В.Лай написав роботу «Експериментальна дидактика», що була видана у Російській імперії у 1905 р. Він називає експериментальну дидактику галуззю педагогіки, що вивчає взаємозв'язок між психологією дитини та її навчанням [5].

Загалом, розвиток експериментальної педагогіки мав суттєвий вплив на становлення та поширення ідей педології, а відтак праці Е.Меймана та В.Лая є джерелом дослідження проблеми розвитку педології.

Отже, з метою визначення витоків педології доцільним є використання праць з психології Дж.Болдуїна, В.Джеймса, Е.Торндайка, Дж.Уотсона та з експериментальної педагогіки В.Лая й Е.Меймана.

Перейдемо до характеристики другої групи джерел, що стосуються основних засад розвитку педології у США та Західній Європі у кінці XIX – на початку XXст.

Російський дослідник Є.Балашов називає «першим реальним явищем у педології» працю німецького фізіолога В.Прейера (1841–1897) «Душа дитини», написану у 1882 р. [1, с.4]. Російський переклад цього твору вперше був виданий у 1891 р. У ньому автор зосереджує свою увагу на психічному розвитку дитини, спостерігаючи за змінами, що відбуваються з його сином з часу його народження до трьох років, та, вносячи відповідні записи у спеціальний щоденник. Він зазначає, що послідовність розвитку усіх дітей однакова, відрізняються тільки його темпи.

Термін «педологія» не існував у цей час, але В.Прейер у праці «Душа дитини» проголошує ідеї, що становлять сутність педології і стосуються дослідження особистості дитини у процесі її розвитку та використання результатів даних досліджень у педагогіці. Для назви запропонованої ним наукової галузі, що має вивчати особливості розвитку дитини та становити основу педагогіки, вчений використовує термін «фізіологічна педагогіка» [10, с.11].

Найбільший інтерес з точки зору розвитку педології як наукової галузі становлять праці американського психолога, фундатора педології С.Холла. У 1893р. він написав статтю «Педологія як основа точної педагогіки», у 1900р. – «Наука про дитину та її відношення до виховання», у 1901 р. – «Ідеальна школа на основі вивчення дітей (педології)» [16; 19; 20]. Ці та інші роботи С.Холла вийшли в Російській імперії у 1912р. у книзі «Збірка статей з педології та педагогіки». В них вчений визначає сутність педології як інтеграційної наукової галузі, котра поєднує у собі ті частини психології, антропології, анатомії та гігієни, що стосуються розвитку дитини.

Предметом педології С.Холл називає «коло від юнацького віку одного покоління до юнацького віку іншого покоління відповідно до виховання нашого часу» [20, с.72]. Тобто педологія відразу була спрямована на практичні потреби виховання і навчання дітей.

С.Холл у своїх роботах висловлює думку, що вчитель повинен знати предмет, який він викладає, та «природу і здібності» учнів [19, с.21]. Вчений вважає доцільним як цілісне дослідження особистості дитини, так і вивчення одного з аспектів розвитку та поведінки дитини і використання результатів даних досліджень у навчально-виховному процесі. Педологія у даному випадку виступає у якості підґрунтя практичної педагогічної діяльності.

У згаданих роботах С.Холла, зокрема в статті «Педологія як основа точної педагогіки», автор характеризує наукові дослідження з антропології, медицини, дослідження фізичного та розумового розвитку дітей, їхнього світогляду, використання яких є доцільним у педології [20].

Вчений зібрав багатий фактичний матеріал, завдяки якому виявив поширені дитячі хвороби та їх взаємозв'язок з навчанням дітей у школі, а також у своїх роботах довів, що збереження здоров'я школярів є одним із завдань педології як науково-практичної галузі [20].

С.Холл разом зі своїм учнем К.Еллісом написав статтю «Дослідження про ляльки». Вона спирається на результати анкетувань, проведених авторами серед дорослих і дітей, та результати антропологічних і етнографічних досліджень. У статті зроблено висновок про велике виховне значення гри з ляльками як для дівчаток, так і для хлопчиків [17].

У статті «Історія однієї купи піску» С.Холл описує поведінку дітей у процесі гри з піском. Автор показує виховне, освітнє та розвивальне значення таких занять для дітей, звертає увагу на користь колективних ігор для соціального розвитку особистості [18].

У роботі «Ідеальна школа на основі вивчення дітей (педології)» С.Холл характеризує школу, діяльність якої заснована на ідеях педології. Він наголошує, що запропонована ним освітня система має принципові відмінності у порівнянні з існуючою, оскільки в ній головною постаттю навчально-виховного процесу є дитина, а не школа. Нова школа, на думку вченого, повинна бути організована з урахуванням досягнень науки та результатів педологічних досліджень, визнавати права дітей на індивідуальний розвиток, ставитися до них, як до найвищої цінності [16, с.180–184].

Аналіз низки статей С.Холла дозволяє створити цілісну картину становлення основних засад педології як комплексної науково-практичної галузі, спрямованої на вивчення особистості дитини у процесі її розвитку та використання результатів даних досліджень у навчально-виховному процесі.

Важливим джерелом дослідження проблеми розвитку педології у Західній Європі є праця британського психолога У.Друммонда «Вступ до вивчення дитини» [4], видана в Росії у 1910р.

У.Друммонд наголошує, що під педологією варто розуміти «вивчення дітей за допомогою сучасних наукових методів» [4, с.1]. Він порівнює педологію з астрономією та метеорологією, оскільки вивчення зірок чи погоди здійснювалося завжди з часу існування людства, а названі науки виникли набагато пізніше. Так само й дослідження особистості дитини проводилися з найдавніших часів, а педологія з'явилася тільки у кінці ХІХ ст. [4, с.1–3].

Метою вивчення дитинства, на думку вченого, є збір фактів про дітей і виклад їх, у такій формі, у якій вони можуть бути використані науковцями та фахівцями-практиками [4, с.5].

Вчений наполягає на тому, що для педології є важливим комплексне дослідження особистості дитини, а не тільки специфіка її психологічного розвитку. За його твердженням, «значна частина вивчення дитинства – це зовсім не психологія» [4, с.28]. Відповідно до цієї думки У.Друммонд досить своєрідно визначає предмет педології. «Вся дитина йде до школи, і тому предметом нашого вивчення є вся дитина, її тіло, розум і душа» [4, с.28]. У пропонованому визначенні предмета педології зосереджена як ідея комплексності досліджень дитини, так і практична спрямованість результатів даних досліджень на школу та педагогіку.

Принадно згадати роботу американського психолога А.Чемберлена «Дитина. Нариси з еволюції людини», видану у Російській імперії у 1911 р. Її автор наголошує на необхідності дослідження особистості дитини, звертає увагу на порівняльні характеристики розвитку дитини і тварини, на вивчення ролі гри у процесі становлення особистості дитини, формування обдарованості. Він погоджується з теорією рекапітуляції і розробляє декілька періодизацій, що стосуються різних аспектів розвитку дитини: її психічного та фізичного розвитку, формування уяви, релігійності, відчуття законності, схильності до бродяжництва та злочинності. Окрім того, А.Чемберлен характеризує розвиток дитячого мовлення та музичної і художньої творчості [21].

Вивчення наукових праць В.Прейера, С.Холла, У.Друммонда та А.Чемберлена дає підстави для узагальнення мети, завдань, предмета, методів дослідження й основних положень педології, що є інтеграційною комплексною наукою про дитину, на етапі її зародження та розвитку у зарубіжних країнах.

Висновки... Отже, насамкінець зазначимо, що джерельна база дослідження проблеми розвитку наукових засад педології у США та Західній Європі впродовж кінця ХІХ – початку ХХст. є достатньо

репрезентативною для вирішення завдань стосовно характеристики витоків, основних понять і особливостей становлення педології як наукової галузі та течії реформаторської педагогіки в окреслений період. Аналіз джерельної бази дозволяє всебічно дослідити основні етапи розвитку зарубіжної педології, з'ясувати методіку педологічних досліджень та актуалізувати інформаційний потенціал наукових праць з педології.

Список використаних джерел та літератури:

1. Балашов Е. М. Педология в России в первой трети XX века / Е. М. Балашов. – СПб. : Нестор-История, 2012. – 192 с.
2. Болдуин Д. Духовное развитие детского индивидуума и человеческого рода. Методы и процессы / Д. Болдуин. – М. : Московское книгоиздательство, 1911. – 388 с.
3. Джемс У. Психология в беседах с учителями / У. Джемс. – СПб. : Питер, 2001. – 160 с.
4. Друммонд У. Введение в изучение ребенка / У. Друммонд. – М. : «Московское книгоиздательство», Товарищество типографии А. И. Мамонтова, 1910. – 385 с.
5. Лай В. А. Экспериментальная дидактика / В. А. Лай / [под ред. А. Нечаева]. – СПб. : Государственная типография, 1905. – 467 с.
6. Лай В. А. Экспериментальная педагогика / В. А. Лай. – М. : Типография Товарищества И. Д. Сытина, 1910. – 211 с.
7. Мейман Э. Лекции по экспериментальной педагогике. – Ч. 1. Умственное и физическое развитие детей / Э. Мейман. – М. : Издание Товарищества «Мирь», 1911. – 294 с.
8. Мейман Э. Очерк экспериментальной педагогике / Э. Мейман. – М.: Издание Товарищества «Мирь», 1916. – 462 с.
9. Нариси історії українського шкільництва. 1905–1933 / [за ред. О. В. Сухомлинської]. – К. : Заповіт, 1996. – 302 с.
10. Прейер В. Душа ребенка: наблюдение над духовным развитием человека в первые годы жизни / В. Прейер / [под ред. В. Динзе]. – СПб. : Издательство О. Богдановой, 1912. – 298 с.
11. Торндайк Э. Принципы обучения, основанные на психологии / Э. Торндайк. – М. : Работник просвещения, 1930. – 235 с.
12. Торндайк Э. Процесс учения у человека / Э. Торндайк. – М. : Государственное учебно-педагогическое издательство, 1935. – 160 с.
13. Уотсон Д. Бихевиоризм / Д. Уотсон // Хрестоматия по истории психологии. Период открытого кризиса (начало 10-х годов – середина 30-х годов XX в.) / [под ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан]. – М. : Издательство Московского университета, 1980. – С. 34 – 44.
14. Уотсон Д. Психология как наука о поведении. – М.-Л. : Государственноу Издательство, 1926. – 384 с.
15. Уотсон Д. Психология с точки зрения бихевиориста / Д. Уотсон // Хрестоматия по истории психологии. Период открытого кризиса (начало 10-х годов – середина 30-х годов XX в.) / [под ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан]. – М. : Издательство Московского университета, 1980. – С. 17–34.
16. Холл С. Идеальная школа на основе изучения детей (педологии) / С. Холл // С. Холл Собрание статей по педологии и педагогике. – М. : Московское книгоиздательство, 1912. – С. 159–184.
17. Холл С. Исследование о куклах / С. Холл, К. Эллис // Холл С. Очерки по изучению ребенка. – М. : Пучина, 1925. – С. 9–68.
18. Холл С. История одной кучи песку / С. Холл // Холл С. Очерки по изучению ребенка. – М. : Пучина, 1925. – С. 124–141.
19. Холл С. Наука о ребенке (педология) и ее отношение к воспитанию / С. Холл // С. Холл Собрание статей по педологии и педагогике. – М. : Московское книгоиздательство, 1912. – С. 1–26.
20. Холл С. Педология как основа точной педагогике / С. Холл // С. Холл Собрание статей по педологии и педагогике. – М.: Московское книгоиздательство, 1912. – С. 71–91.
21. Чемберлен А. Дитя. Очерки по эволюции человека / А. Чемберлен / [Под ред. приват-доцента Н. Д. Виноградова]. – М. : Московское книгоиздательство, 1911. – 303 с.

Аннотация

Т.В.Янченко

Развитие педологии как научной отрасли в США и Западной Европе в конце XIX – начале XX вв.: источниковедческий аспект

В статье характеризуются работы по педологии, педагогике и психологии, написанные в США и Западной Европе, в конце XIX – начале XX вв., в контексте определения их информационного потенциала по изучению особенностей развития педологии. Автор уделяет внимание научному наследию Дж.Болдуина, В.Джеймса, В.Друммонда, В.Лая, Е.Меймана, В.Прейера, Е.Торндайка, Дж.Уотсона, С.Холла, А. Чемберлена, которое непосредственно связано с развитием педологии. Проанализированные работы содержат важные материалы, которые позволяют исследовать основные принципы развития педологии и актуализировать ее значение для образования и воспитания данного периода.

Ключевые слова: *педология, экспериментальная педагогика, экспериментальная дидактика, юношествоведение, теория рекапитуляции, бихевиоризм, рефлексология.*

Summary

T.V.Yanchenko

Development of Pedology as a Scientific Branch in the USA and Western Europe in the End of the XIX – Beginning of the XX Century: Source Study Aspect

The works on pedology, pedagogy and psychology, written in the USA and Western Europe in the end of the XIX – beginning of the XX century in the context of the defining their informational potential regarding studying features of pedology development have been characterized in the article. The author pays attention to the scientific heritage of J.Baldwin, W.James, W.Drummond, W.Lay, E.Meumann, W.Preyer, E.Thorndike, John Watson, S.Hall, A.Chamberlain, that is directly concerned with the origin and formation of pedology. The works contain important materials, allowing to explore the basic principles of pedology development and update its significance for education and upbringing of specified period of time.

Key words: *pedology, experimental pedagogy, experimental didactics, the study of youth, recapitulation theory, behaviorism, reflexology.*

Дата надходження статті: «4» жовтня 2013 р.

УДК 78.071.4.001.32(477.43/44)»18-19»(045)

М.В.ЯРОВА,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький);

В.П.ВОВК,

кандидат психологічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Джерельна основа історико-педагогічних досліджень вчителів музики в навчальних закладах на Поділлі кінця XIX – початку XX сторіччя

У статті на основі історико-педагогічних досліджень подільського краю, літературних та архівних джерел простежена концепція музично-теоретичної підготовки вчителів музики в навчальних закладах на Поділлі кінця XIX – початку XX сторіччя. Розкрита специфіка педагогічного процесу в навчальних закладах Поділля, яка дала можливість великій кількості педагогічних кадрів поглибити знання, вивчити нові прогресивні методи навчання, вдосконалити диригентську майстерність, поділитися досвідом у справі організації й керуванні хором, ознайомитися з нотною літературою та новими підручниками.

Ключові слова: *підготовка вчителів музики, навчальні заклади, заклади Поділля.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Демократичні процеси, які відбуваються в Україні, модернізація освіти потребують вивчення прогресивних досягнень минулого вітчизняної історії педагогіки, зокрема мистецької. Осмислення історії розвитку музичної освіти в усій її багатоплановості, цілісності, складності й протиріччях можливе лише за умови дослідження культурно-мистецького процесу в різних вимірах: історичному, географічному, національному, музикознавчому, культурно-освітньому, жанровому тощо. В умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу виникає потреба глибоко вивчати, аналізувати, узагальнювати й творчо використовувати досвід минулого. Досить актуальною є потреба дослідження музичного життя Поділля, яке є мало висвітленим у вітчизняній музичній педагогіці.

Аналіз досліджень і публікацій... У дослідженні використані праці сучасних вчених у галузі вітчизняної історії педагогіки Л.Вовк, М.Гордійчука, М.Свтуха, Н.Калениченко, В.Кременя, В.Кузя, В.Смаля, О.Сухомлинської, М.Ярмаченка та ін.; мистецької освіти, культури та музичного виховання – А.Болгарського, Б.Бриліна, С.Горбенка, В.Іванова, Л.Іванової, А.Завальнюка, І.Зязюна, Л.Масол, О.Михайличенка, Г.Падалки, О.Ростовського, О.Рудницької, О.Шевнюк, В.Шульгіної, К.Шамаєвої, О.Щолокової та ін; краєзнавства – Л.Баженова, О.Завальнюка, С.Кошилова, Л.Кушніра, В.Нестеренко, І.Сесака та ін.; мистецтвознавства – Л.Кияновської, О.Смоляка, С.Чернецького та ін.

Формулювання цілей статті... Розкрити специфіку педагогічної діяльності навчальних закладів Поділля кінця XIX – початку XX сторіччя в процесі підготовки вчителів музики.

Виклад основного матеріалу... На початку 80-х років XIX сторіччя на Поділлі не було навчальних закладів, які б надавали спеціальну музичну освіту. Система підготовки й удосконалення вчителів співів здійснювалася іншими шляхами. Потреби шкільництва в цій галузі забезпечували в основному випускники навчальних закладів духовного відомства, в яких спів був обов'язковим предметом. Відкриті в різний час у деяких містах та селах Подільської губернії ці заклади дотримувалися в навчальному процесі єдиної програми й статуту, що були вироблені для них училищною радою при Св.Синоді, їхня діяльність передбачала підготовку церковних